

Ing. Vratislav Dvořák, Ph.D.

plk. Mgr. et Mgr. Michaela Eichlerová

Korupce a její modifikace

Korupce je jevem vyskytujícím se ve společenském uspořádání již odnepaměti. V literatuře existuje celá řada typů definic, lišících se objemem vymezení korupčního jednání, terminologií (její nejednoznačností) a samotné vymezení určuje i odborné zaměření autora. Z tohoto hlediska pak definice korupce lze řadit do skupin jako např. obecné, ekonomické, institucionální, právní a pod.

Obecné vymezení korupce lze nalézt v Ottově slovníku naučném, kde je korupce definována jako : „*Jednání, kterým se na určitou osobu působí, aby jednala buď proti dobrým mravům, nebo proti svým povinnostem, ať již úředním nebo morálním*“¹. Do této skupiny lze zařadit např. i definici amerického autora J. S. Nye, který korupci charakterizuje jako: „...*chování, které se z důvodů dosahování soukromých (osobních, rodinných, úzce skupinových) finančních anebo statusových zisků odchyluje od formálních povinností vyplývajících z veřejné role, anebo přestupuje normy proti výkonu určitého typu soukromého vlivu.*“² Mezi tuto skupinu definic lze zařadit i vymezení korupce Chmelíka, který uvádí, že „*korupce je neformální vztah dvou subjektů jednajících v rozporu s dobrými mravy, spočívající v nabídce, příslibu a realizování výhody v něčí prospěch nebo akceptování takového požadavku za vyžádanou, nabídnutou nebo slíbenou odměnu*“.³

Do **ekonomických vymezení** lze řadit definici Transparency International („...korupce znamená takové jednání představitelů veřejného sektoru, ať už se jedná o politiky či státní úředníky nebo o osoby jim blízké, jímž se nedovoleně a nezákonně obohacují prostřednictvím zneužívání pravomocí, které jim byly svěřeny.“⁴), nebo definici organizace OECD „Podplácením se rozumí slib nebo poskytnutí jakékoliv neoprávněné platby nebo jiných výhod, a to přímo nebo přes prostředníky, veřejnému činiteli, a to buď jemu nebo třetí osobě, aby ovlivnil úřední výkon, nebo aby se zdržel činnosti při výkonu úředních povinností, za účelem získání obchodu.“⁵.

OSN jako organizace politická (9. kongres OSN vymezuje korupci šířeji, jako „úplatkářství nebo jiné chování ve vztahu k osobám, jímž byla svěřena odpovědnost ve veřejném nebo soukromém sektoru, které porušuje jejich povinnosti vyplývající z jejich

¹ viz Ottova encyklopedie nové doby, AION CS, Praha:1998, elektronická verze, str.768

² NYE, J. S.: Corruption and Political Development: A Cost Benefit Analysis, American Political Science Review 1967, r. LXI, č. 2, str. 966

³ CHMELÍK, J., A KOL.: *Pozornost, úplatek a korupce*, Linde 2003, str. 16, ISBN 80-7201-434-X

⁴ www.transparency.cz

⁵ ŠRONĚK, I.: *Boj proti uplácení*, Ekonom 1997, č. 41, s. 31

postavení veřejného činitele, soukromého zaměstnance, nezávislého agenta a směřuje k získání nepatřičných výhod jakéhokoliv druhu pro ně samé nebo pro jiné.“⁶

Institucionální definice korupce je uvedena ve vládním programu boje proti korupci v České republice, kdy korupce znamená slíbení, nabídku nebo poskytnutí úplatku s cílem ovlivnit něčí jednání nebo rozhodnutí, anebo žádost o úplatek či jeho přijetí.⁷ podle této definice je korupce chybou v rozhodovacím procesu.

„Trestní zákoník (zákon č. 40/2009 Sb.) postihuje korupci především pomocí trestných činů přijetí úplatku (§ 331), podplácení (§ 332) a nepřímého úplatkářství (§ 333). Zároveň vymezuje (§ 334) některé klíčové pojmy, například „úplatek“. Rozhodující prostor a hlavní nebezpečí korupce leží především v oblasti veřejné správy, trestní zákoník proto obsahuje vybrané činy úředních osob, a to zneužití pravomoci úřední osoby (§ 329) a maření úkolů úřední osoby z nedbalosti (§ 330). Přestože trestní zákoník chrání především čistotu veřejného života a nestranné a objektivní obstarávání věcí obecného zájmu, trestá i korupci v podnikání a soukromoprávních vztazích. K trestným činům, které mají znaky korupčního chování v určitých zvláštních situacích, lze řadit také například trestné činy: porušení povinnosti při správě cizího majetku (§ 220 a § 221), pletichy v insolvenčním řízení (§ 226), zneužití informace a postavení v obchodním styku (§ 255), sjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě (§ 256), pletichy při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži (§ 257), pletichy při veřejné dražbě (§ 258).

Co se týče střetu zájmů, primárním dokumentem je Ústava ČR, která přímo vylučuje souběh některých funkcí. Na ni navazuje zákon o střetu zájmů (zákon č. 159/2006 Sb.), který má předcházet a bránit střetu zájmů u většiny oficiálních funkcí. Tento zákon do jisté míry brání podnikání veřejných funkcionářů a kumulaci funkcí. Neméně důležitá jsou i omezení, která vyplývají z procesních předpisů (institut podjatosti) a z dalších zákonů (např. § 83 zákona o obcích nebo § 74 a 76 zákona o veřejných zakázkách).“⁸

Korupční prostředky

Korupční prostředky tvoří dvě skupiny. V případě první skupiny se jedná o prostředky, které jsou určeny na korupci a nabízí je korumpující strana anebo poptává strana korumpovaná. Formy těchto prostředků jsou velice různorodé a zejména jde o finanční prostředky, prostředky materiálního charakteru, nebo služby. Tyto prostředky jsou obecně nazývány úplatkem.

Úplatek je definován v trestním zákoníku v § 334 odst. 1 jako „neoprávněná výhoda spočívající v přímém majetkovém obohacení nebo jiném zvýhodnění, které se dostává nebo má dostat uplácené osobě nebo s jejím souhlasem jiné osobě a na kterou nemá nárok. Zpravidla jde o zvýhodnění, které se dostává uplácenému nebo s jeho souhlasem jiné osobě, spočívající zejména v přímém majetkovém prospěchu, např. finančním nebo materiálním. Může však jít i o výhodu jiného druhu, např.

⁶ HULÍNSKÝ, P. Aktuální otázky trestněprávní ochrany společnosti před korupcí. Police history, Praha 2008

⁷ Návrh strategie vlády v boji proti korupci na období let 2010 až 2012

⁸ Návrh strategie vlády v boji proti korupci na období let 2010 až 2012

protislužbu. Z hlediska naplnění tohoto znaku není rozhodující výše úplatku. Zákon nestanoví žádnou hodnotovou hranici. Výši úplatku je třeba hodnotit v souvislosti s dalšími okolnostmi, které určují společenskou škodlivost tohoto činu. V oblasti výkonu státní moci a správy však nelze tolerovat zásadně žádné úplatky, a to ani nepatrné hodnoty (srov. R 17/1978, s. 106). Toto vymezení pojmu *úplatek* v podstatě převzala i legální definice, která pouze poněkud zpřesňuje jeho vymezení např. tím, že za úplatek výslovně považuje i „jiné zvýhodnění“, na které uplácený, resp. jiná osoba, již se toto zvýhodnění se souhlasem upláceného dostává, nemá nárok.“⁹

Druhou skupinu tvoří prostředky, které jsou předmětem korupce, a jedná se tzv. věci obecného zájmu. „*Obstarávání věcí obecného zájmu* je činnost, která souvisí s plněním úkolů týkajících se věcí obecného zájmu, tedy nejen rozhodování orgánů státní moci a správy, ale i jiná činnost při uspokojování zájmů občanů a právnických osob v oblasti materiálních, sociálních, kulturních a jiných potřeb – srov. R 16/1988, s. 76. Jde tedy o plnění všech úkolů, na jejichž řádném a nestranném plnění má zájem celá společnost nebo určitá sociální skupina. Nespadá sem činnost občanů, jež je výlučně projevem jejich osobních práv. *Obstarávání věcí obecného zájmu ve sféře obchodních vztahů* definuje ustanovení § 334 odst. 3 jako zachovávání smluvně převzaté nebo právním předpisem uložené povinnosti, která má zabránit protiprávnímu poškozování nebo bezdůvodnému zvýhodňování účastníků těchto vztahů nebo osob, které jejich jménem jednají.“¹⁰

Uvedená druhá skupina korupčních prostředků jsou tak poptávané služby korumpující stranou, které jí umožní v budoucnosti získat z morálního hlediska neoprávněné ekonomické výhody (výnosy). V daném případě se nebude jednat o výnosy z trestné činnosti, ani o tzv. sekundární výnosy¹¹, neboť aktivity, kterými uvedené výnosy vznikají, jsou legální a nejsou v příčinném vztahu k trestnému činu a nelze je odčerpat zákonnými prostředky, i přesto, že prvotní impuls k jejich získání byla trestná činnost korupčního charakteru. Prostředky určené k nezákonnému obstarání věcí obecného zájmu lze z hlediska korumpujícího subjektu vnímat jako transakční náklady, které umožní (neoprávněně) korumpujícímu subjektu provádět dále již legální ekonomické operace. Tyto prostředky již současnými zákonnými prostředky odčerpat lze, neboť byly určeny k spáchání trestného činu.

⁹ ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník II §140 až 421. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 2886, ISBN 978-80-7400-178-9

¹⁰ ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník II §140 až 421. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 2886, ISBN 978-80-7400-178-9

¹¹ **Sekundární výnosy** jsou kapitalizované primární výnosy (výnosy z trestné činnosti). Vznikají v legální oblasti ekonomiky zákonnou činností, na základě silné podpory zlegalizovaného primárního výnosu. Subjekty organizované kriminality (ale i teroristé) vedle aktivit a transakcí, které provozují v oblasti kriminální ekonomiky a vytváří výnosy z trestné činnosti, vlastní i podniky v legální ekonomice. Mezi těmito podniky zločineckých struktur existují ekonomické vazby a finanční toky, zajišťující rentabilitu a zvyšující konkurenceschopnost na legálním trhu těchto firem. Důvody kriminálních subjektů zřizování firem v oblasti legální ekonomiky jsou různé. Může se jednat například o krycí firmy, o firmy, které byly zřízeny z důvodů legalizace výnosů z trestné činnosti nebo na podporu kriminální činnosti, na financování teroristických akcí apod.

Pro účely zajištění věcí a jiných majetkových hodnot je dostatečným důvodem, že zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že prostředky (peněžní prostředky na účtu u banky, movité věci, nemovitosti, jiná majetková hodnota) jsou výnosem z trestné činnosti (věci nebo jiné majetkové hodnoty získané trestným činem nebo jako odměna za něj, případně byly nabyté za věci získané trestným činem nebo za odměnu za spáchaný trestný čin).¹² Předpokladem pro odčerpání výnosů z trestné činnosti např. propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty je po jejich odhalení prokázání, že prostředků bylo užito ke spáchání trestného činu, byly ke spáchání trestného činu určeny, nebo byly trestným činem získány nebo jako odměna za něj.

Formy prostředků vstupující do korupčního jednání (úplatek¹³)

1. Finanční prostředky
2. Jiné materiální výhody
 - Věcné dary
 - Dovolené
 - jiné
3. Nemateriální výhody
 - Nadstandardní péče a jiné protislužby
 - Poskytování neveřejných informací
 - jiné

Zdroje korupční prostředků

Korupce je jeden z kriminálních prostředků sloužících pachatelům trestné činnosti k ovlivňování především ekonomicko-společenských jevů a politických rozhodnutí. Formy korupce, formy prostředků potřebných ke zdárnému průběhu korupčních jednání, výnosy z korupce, ale i zdroje prostředků určených ke korupci jsou velice různorodé a lze je rozdělit na prostředky z legálních zdrojů a na prostředky z nelegálních zdrojů

1. Prostředky z legálních zdrojů

- a) Ze zdaněných zdrojů fyzických osob
- b) Ze zdrojů právnických osob
 - Ze zdaněných zdrojů
 - Vytváření černých fondů – což se vymyká legální činnosti, neboť tyto prostředky vznikají mimo účetní evidenci a nejsou daněny – účtovány do nákladů

2. Prostředky z nelegálních zdrojů

¹² §§ 79a, 79d, 79e a ust. § 80 odst. 1 ve vztahu k §§ 78 a 79 trestného řádu.

¹³ Podle zák. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 334, odst. 1) úplatkem se rozumí neoprávněná výhoda spočívající v přímém majetkovém obohacení nebo jiném zvýhodnění, které se dostává nebo má dostat uplácené osobě nebo s jejím souhlasem jiné osobě, a na kterou není nárok.

Prostředky z nelegální činnosti jsou získávány ze zdrojové kriminality. Produktem uvedené kriminality jsou výnosy z trestné činnosti a jejich modifikace¹⁴. Tyto výnosy jsou vytvářeny pachateli zdrojové kriminality v oblasti černé ekonomiky¹⁵ a to jak v oblasti kriminální ekonomiky (kde je výnos generován produkční aktivitou), tak v oblasti neprodukční části černé ekonomiky (kde je výnos vytvářen nezákonnou transakcí, v daném případě nezákonným přerozdělením zdrojů z legální ekonomiky).

V legální ekonomice dochází pouze k tvorbě výnosu z legálních zdrojů produkční (zdrojovou) aktivitou. Z této oblasti ekonomiky jsou rovněž ale získávány zdroje, ze kterých vzniká výnos z trestné činnosti. Předmětný výnos v legální ekonomice nemůže vzniknout (neboť by byla popřena podstata legalita legální ekonomiky), ale vzniká zdrojovou transakcí, která svým nezákonným charakterem spadá do oblasti neprodukční části černé ekonomiky. To znamená, že výnos z trestné činnosti, který využívá zdrojů z legální ekonomiky, vzniká nezákonným přerozdělením zdrojů, tj. neprodukční činností.

Zdroje legální ekonomiky, které jsou napadány trestnou činností, lze rozdělit na dvě skupiny. Jedná se o výnosy z legální produkční aktivity a o produkty produkční aktivity, které dosud realizátorům aktivit nepřinesly příjmy.

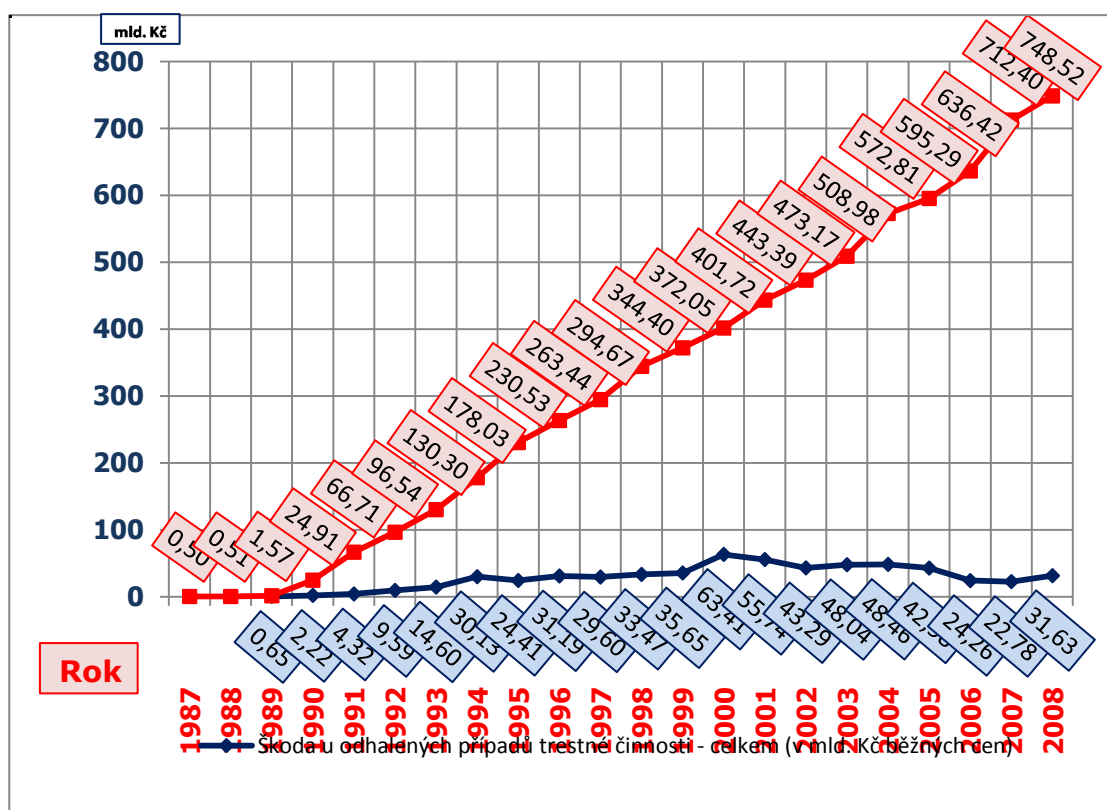
V jaké výši se pohybují tyto výnosy v České republice si lze představit na základě statistiky zjevné trestné činnosti a jí způsobených škod s tím, že je nutné počítat i s latencí, která je u některých druhů trestné činnosti značná, což dokumentují stále se rozevírající křivky škody odhalených případů trestné činnosti (celkem procházející vodorovně ve spodní části grafu a křivky procházejí uhlopříčně znázorňující zisk organizovaného zločinu - viz. graf č. 1).

Graf č. 1 Porovnání odhadu zločineckých zisků ke škodě u odhalených případech trestné činnosti¹⁶

¹⁴ **Výnos z neznámých zdrojů Zlegalizovaný výnos Sekundární výnos** (Výnos z neznámých zdrojů – lze charakterizovat jako výnos z trestné činnosti, u něhož je zastřen zdroj (zdrojová aktivita, zdrojová transakce) a pachatelů se doposud nepodařilo vzbudit zdání, že se jedná o výnos nabytý v souladu se zákonem. Zlegalizovaný výnos - lze charakterizovat jako výnos z trestné činnosti, u něhož je zastřen zdroj (zdrojová aktivita, zdrojová transakce) a pachatelů se již podařilo vzbudit zdání, že se jedná o výnos nabytý v souladu se zákonem. Sekundární výnos – zlegalizovaný výnos kapitalizovaný v legální ekonomice).

¹⁵ KURŽEJA, J. ZÁMEK, D. Analýza legislativních nástrojů k odčerpání výnosů z trestné činnosti, In. *Odčerpání výnosů z trestné činnosti a jejich správa. Sborník vstupních studií II.* Ed. DVOŘÁK, V., ZÁMEK D., Praha: Police History. 2008, str. 211, ISBN 978- 80-86477-43-5

¹⁶ GLOS, H., SMRŽ, J. Odhad vývoje zločineckých zisků v české republice od roku 1989 do současnosti. In. *Výnosy z neznámých zdrojů a problémy s jejich odhalováním identifikací a možnosti jejich odčerpání. Sborník studií a dílčích výsledků empirických šetření I.* Ed. DVOŘÁK, V. Praha: Scientia spol. s r.o. 2009, str. 39, ISBN 978- 80-86960-56-2

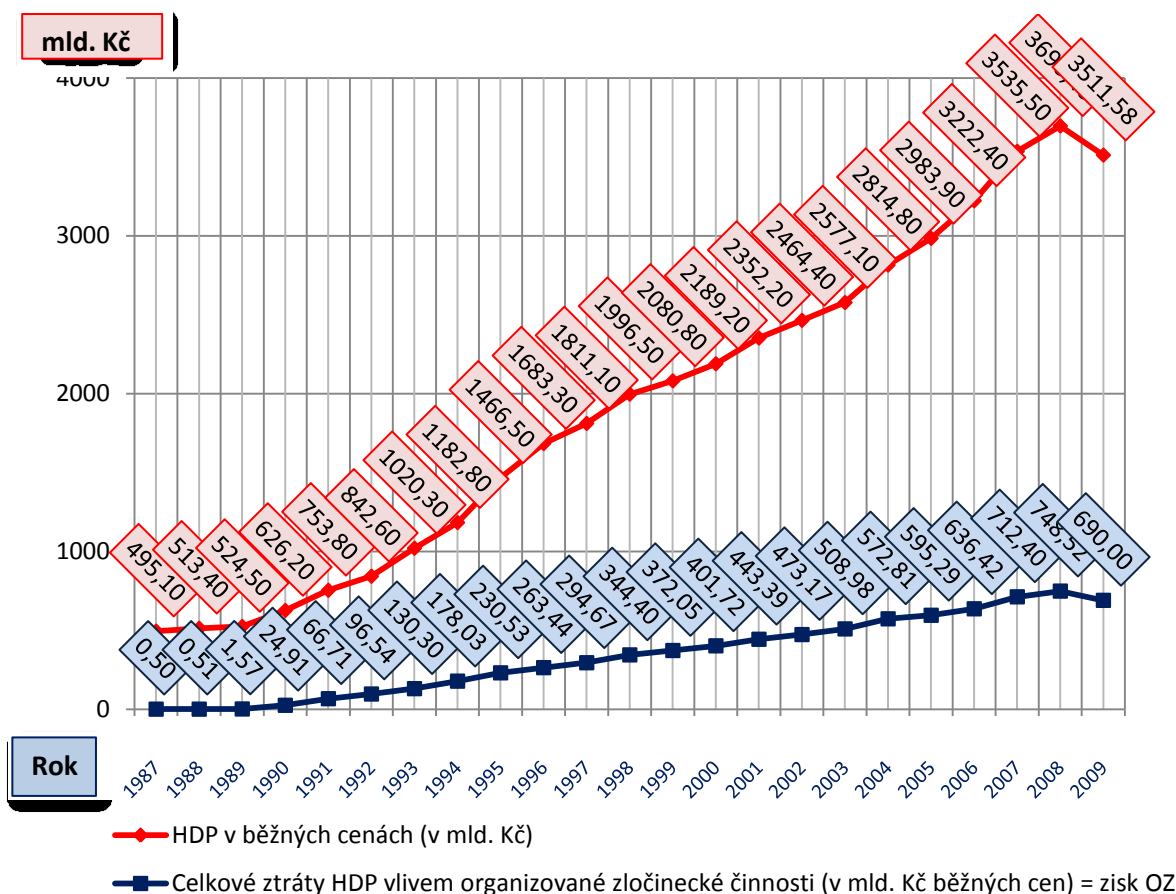
Schematicky lze pak rozdělit ekonomiku na tři oblasti:

1. Ekonomika legální
2. Ekonomika šedá
3. Ekonomika černá

Odhady šedé (500 mld) a černé ekonomiky (700 mld) se pohybují v ČR kolem 34 % HDP. Z odhadů ale nelze vyčíst z jakých činností výnosy pocházejí. K zpřesnění těchto odhadů je nutné provést vymezení obou ekonomik z hlediska produkčních činností. Kriterium zaměřené na produkční aktivitu jako jediné odliší vzniklé výnosy v dané oblasti od výnosů, které touto oblastí „procházejí“, což je charakteristické právě šedé a černé ekonomice, kde dochází často k nezákonnému přerozdělování a soustřeďování takto získaných zdrojů.

Graf č. 2 Porovnání vývoje HDP a odhadu vývoje zločineckých zisků v letech 1987 až 2009¹⁷

¹⁷ GLOS, H., SMRŽ, J. Odhad vývoje zločineckých zisků v české republice od roku 1989 do současnosti. In. *Výnosy z neznámých zdrojů a problémy s jejich odhalováním identifikací a možnosti jejich odčerpání. Sborník studií a dílčích výsledků empirických šetření I.* Ed. DVOŘÁK, V. Praha: Scientia spol. s r.o. 2009, str. 38, ISBN 978- 80-86960-56-2

Šedá ekonomika je charakterizována jako souhrn ekonomických vztahů, které porušují běžné morální normy společnosti, ale většinou jsou na hranici zákona a jsou proto těžko právně postižitelné, nebo se jedná o samozásobení, sousedskou výpomoc apod. Do šedé ekonomiky jsou zahrnovány zejména produkční aktivity, které

- nepřinášejí příjem (samovýroba zemědělských a jiných produktů),
- jsou prováděny nad rámec příslušného povolení,
- jsou prováděny zcela bez povolení,
- jsou ke zdanění přiznávány pouze zčásti,
- lze charakterizovat jako melouchaření apod.

Oblast černé ekonomiky je většinou charakterizována jako souhrn ekonomických vztahů a činností, které porušují zákony země, popřípadě zákony mezinárodní, jedná se jednoznačně o protiprávní ekonomické vztahy, které pokud jsou odhaleny a prokázány, jsou trestně postižitelné. Běžně se do této oblasti ekonomiky zařazuje hospodářská kriminalita¹⁸ (včetně s finanční kriminalitou) a kriminalita obecného charakteru páchaná jednotlivci, ale i organizovaně, kde

¹⁸ KURŽEJA, J. ZÁMEK, D. Analýza legislativních nástrojů k odčerpání výnosů z trestné činnosti, In. *Odčerpání výnosů z trestné činnosti a jejich správa. Sborník vstupních studií II.* Ed. DVOŘÁK, V., ZÁMEK D., Praha: Police History. 2008, str. 211, ISBN 978- 80-86477-43-5

převládajícím motivem pachatelů je zisk. Tak jako v ekonomice legální i v černé ekonomice lze rozpoznat děje jako výrobu, směnu, přerozdělování a spotřebu statků a služeb. Z tohoto hlediska lze pak tuto oblast ekonomiky rozdělit na část produkční (dále kriminální ekonomika) a na část neprodukční, která je více spjata s legální ekonomikou, neboť její primární zdroje výnosů pocházejí právě z jejích aktivit (trestná činnost je v tomto případě zdrojem sekundárním).

V **neprodukční části černé ekonomiky** (pokud je možné tyto vztahy a jevy do této oblasti takto začlenit) nedochází k žádné tvorbě výnosu z hlediska vytvoření nové hodnoty, respektive aktéři dále uvedených nezákonných činností hodnoty žádné nevytváří. Výnos z trestné činnosti zde vzniká:

1. Nezákonným transferem, výnosu z legálních zdrojů, kde není přidána žádná nová hodnota. Uvedenou nezákonnou operací dojde tedy k transformaci výnosu z legálních zdrojů ve výnos z trestné činnosti změnou dvou identifikačních prvků:
 - Z vlastnictví na dispozici a
 - ze zdrojové aktivity na zdrojovou transakci. (Ostatní identifikační prvky, jako forma a hodnota zůstávají nezměněny a u tokových veličin je zaznamenán, jak bylo výše uvedeno transfer).
2. Nezákonnou směnou produktu zákonné aktivity, kde lze zaznamenat zvýšení hodnoty uvedeného produktu (pokud nedojde ke směně v hodnotě pod výrobní náklady). V tomto případě dochází přímo k tvorbě výnosu z trestné činnosti směnou produktu z legální aktivity. Tato směna neprobíhá v režii vlastníka (subjekt, který vytvořil produkt a aktivně se podílel na produkční aktivitě), ale disponent (v daném případě subjekt, který si produkt neoprávněně přivlastnil podvodem, krádeží, zpronevěrou apod., provedl jeho směnu, a tím získal výnos.
3. Nezákonnou směnou prostředků ze zákonných či nezákonných zdrojů za nezákonnou službu, či nezákonnou ekonomickou operaci. V daném případě se jedná zejména o korupční jednání nebo legalizaci výnosů z trestné činnosti. Společné v obou případech je skutečnost, že například finanční prostředky mohou být jak předmětem, tak prostředkem zájmu pachatelů.

V **kriminální ekonomice**, na rozdíl od neprodukční části černé ekonomiky, nalezneme všechny základní prvky ekonomiky (aktivity, transakce a příjmy). To znamená, že v kriminální ekonomice probíhá produkce zboží i služeb, což v neprodukční části černé ekonomiky zcela schází. Odlišnost a rozdíl mezi prvky černé ekonomiky a prvky legální ekonomiky spočívá v nezákonnosti a tím dané společenské nebezpečnosti nezákonných činností aktivních subjektů kriminální ekonomiky, to znamená jejich aktivit a transakcí. Cílem je vytváření zisku, tak jako u legální ekonomiky, ale u ekonomiky kriminální, vzhledem k tomu, že aktivity anebo transakce jsou nezákonné, se jedná o nezákonnou činnost (výrobu, produkci služeb,

předstírání legální hospodářské činnosti, nezákonné přerozdělování zdrojů či o nezákonnou směnu apod.).

Kriminální ekonomika je postavena na obdobných ekonomických mechanismech jako legální ekonomika. V ekonomice legální a ekonomice kriminální nalezneme celou řadu znaků a principů, které platí bezezbytku v obou sektorech. Na druhou stranu nalezneme i mnoho odlišností. Zločinecké organizace, coby firmy kriminální ekonomiky se rozhodují, co budou vyrábět, jaké služby budou nabízet, které technologie ke své činnosti použijí, jakým způsobem (za pomoci korupce, vydírání, násilí apod.) přesvědčí své potenciální zákazníky, aby přijali jejich služby (v naprosté většině nezákonné), odebírali a nakupovali jejich zboží (kradené, pašované, podléhající zvláštnímu režimu, zcela nelegální – zakázaná výroba i distribuce). Obchodní partneři, klienti a zákazníci se rozhodují, zda za své peníze nakoupí zboží, které je nabízeno na trhu kriminální ekonomiky, nebo služby, které jim jsou nabízeny takovým způsobem, že nemají jinou volbu, neboť při zvolení jiné možnosti by se dostali do značných potíží (racketeering).

Kriminální ekonomika využívá a zneužívá zejména principu tržní ekonomiky a jí vlastního tržního mechanismu. Funguje tedy na systému tržního hospodářství - byť deformovaného, ale v menší míře je možné vypočítat i jevy příznačné pro příkazové ekonomiky, kde stát je zastoupen dominantní zločineckou organizací (stát ve státě), či i jevy příznačné pro ekonomiky zvykové. Tržní aspekt vychází z principu nabídky a poptávky. Společenská nebezpečnost celého, či části systému kriminální ekonomiky spočívá zejména v:

- nabídce zboží zakázaného, nezákonně obstaraného apod.,
- násilím vnucené nabídce,
- patologické výchově spotřebitelů (drogově závislí, gamblerství) a jejich závislosti na trzích kriminální ekonomiky,
- nezákonných způsobech získávání zdrojů,
- druzích nabízených nezákonných služeb apod.

Kriminální ekonomika existuje vedle legální ekonomiky, je s ní spjatá, prorůstá jí, parazituje na ní, využívá její výrobní faktory¹⁹ a zneužívá domácností jak v oblasti poptávky po zboží, tak v oblasti výrobních faktorů. Právě korupce a legalizace výnosů z trestné činnosti tento proces urychluje a usnadňuje.

Korupce se navenek jeví například jako obchod, obchodní jednání, zprostředkování obchodu, lobbing²⁰ apod. Indikátory, že se jedná o trestnou činnost

¹⁹ Výrobní faktory – rozhodující ekonomické zdroje, či výrobní činitele, jež se používají při výrobě ekonomických statků. Klasickým pojetí jsou to práce, půda a kapitál, v moderním je tato trojice výrobních faktorů doplněna ještě o podnikatelství. (SOJKA, M., KONEČNÝ, B. Malá encyklopedie moderní ekonomie. 3. doplněné vyd. Praha: Nakladatelství Libri, 1999, s. 264)

²⁰ Dle Luigiho Graziana je „Lobbing specializovaná a odborná reprezentace prostřednictvím široké škály prostředků, které v zásadě vylučují korupční výměnu služeb, ve své povaze velmi odlišná od obecné nespecializované reprezentace, kterou zajišťují volení zástupci. Jako reprezentant partikulárních zájmů lobbyista dodává informace a technicko-odborné expertízy, které mohou být

korupčního charakteru, nejsou v počátečním stadiu pro nezasvěceného postřehnutelné a tak i z těchto důvodů se můžeme setkat s mylným tvrzením, že korupce probíhá v legální ekonomice je její neoddělitelnou součástí. Takovéto vnímání korupce bylo podporováno i odbornými studiemi některých ekonomů v 60. až 90. letech 20. století²¹, kde byly prezentovány názory, které lze shrnout do teze, že v určitých případech může korupce napomoci ekonomickému růstu. Na druhé straně řada ekonomů²², toto tvrzení nesdíleli a ve svých dílech vyvrátili.

Vzhledem k tomu, že korupční jednání prorušuje zákony, jedná se jednoznačně o protiprávní ekonomické vztahy, které pokud jsou odhaleny a prokázány, jsou trestně postižitelné a nelze souhlasit s názorem, že probíhá v legální ekonomice a je její součástí. Korupční jednání vzhledem k uvedeným skutečnostem a jeho charakteru spadá do oblasti černé ekonomiky a to jak do její neproduktivní části, tak i do kriminální ekonomiky. Zdrojem korupčních prostředků mohou být prakticky všechny výnosy²³, které jsou vytvořeny pachateli zdrojové kriminality ale i výnosy vytvořené v šedé i legální oblasti ekonomiky.

Korupce jako nástroj vytvářející organizované zločinecké prostředí

Korupce je důležitým kriminálním nástrojem organizovaného zločinu. Vlivem stále se zvyšující orientace organizovaných zločineckých skupin na sofistikovanou ekonomickou a zejména finanční kriminalitu, která jim zaručuje vysoké zisky, nahrazuje korupce tradiční násilné metody prosazování zájmů zločineckých skupin. Pomocí korupce získává organizovaný zločin přístup zejména do státní sféry, kde svým jednáním narušuje vymahatelnost práva, a tímto prostředkem prakticky bez rizika zajišťuje beztrestnost svých členů a dále v ekonomické oblasti podryvá pravidla ekonomické soutěže a vyřazuje ze soutěže poctivé podnikatele.

Korupce se často stává nástrojem organizovaného zločinu a například pro započetí a zdárný průběh procesu legalizace výnosů z trestné činnosti je z hlediska pachatelů zdrojové kriminality a organizátorů legalizace výnosů logické, neboť zapadá do kriminálně ekonomické operace jako nákladová položka a rovněž může být zakomponována i jako kompromitující prostředek (pokud již proběhla a byla provedena dokumentace jevu). Korupce jako kriminální prostředek má obdobné účinky jako jiné kriminální prostředky, ale je vůči korumpovaným, získaným

užitečné a někdy rozhodující při definování legislativní a správní regulace.“ Lobbying tedy představuje jakési nošení informací, které by svou hodnotou měly přispět v zákonodárném, ale i exekutivním procesu. Je nedílným prvkem teorie pluralismu. V demokratických společnostech může přispívat k vylepšování přijímaných regulačních opatření, či pomáhat při samotné tvorbě jednotlivých politik.

Zdroj: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Lobbying>

²¹ např. Leff (1964), Morgan (1964), Bayley (1966), Nye (1967), Huntington (1968), Lui (1985), Beck, Maher (1986), Lien (1986), Shleifer, Vishny (1993)

²² např. Tanzi (1998) a Aidt (2003)

²³ KURŽEJA, J. ZÁMEK, D. Analýza legislativních nástrojů k odčerpání výnosů z trestné činnosti, In. *Odčerpání výnosů z trestné činnosti a jejich správa. Sborník vstupních studií II.* Ed. DVOŘÁK, V., ZÁMEK D., Praha: Police History. 2008, str. 211, ISBN 978- 80-86477-43-5

pracovníkům z řad povinných osob přátelštější a je chápána jako obchod, a tudíž přináší i výnos.

Mezi negativní dopady korupce patří oslabování důvěry v právní stát, vytváření paralelních, nevolených a nedemokratických mocenských struktur, což potvrzuje skutečnost, že i v České republice „**dochází k pozvolné změně globální struktury mezinárodního organizovaného zločinu, která je charakterizována postupným přechodem od systému organizovaných zločineckých skupin k systému organizovaného zločineckého prostředí.**“²⁴ Korupce je jedním z kriminálních prostředků (padělané doklady, falešná totožnost, kompromitující materiály, pohrůžka násilím a násilí fiktivní firmy, nastrčené osoby), který například mimo jiné usnadňuje legalizaci výnosů z trestné činnosti a umožňuje utvářet systém organizovaného zločineckého prostředí.

Výše uvedené skutečnosti jsou potvrzeny i ve výroční zprávě BIS za rok 2010, kde je mimo jiné uvedeno, že „Český organizovaný zločin nejvyšší úrovně má podobu vlivových (klientelistických) sítí a podnikatelsko-mocenských struktur. Prostřednictvím legálních ekonomických subjektů profituje zejména systematickým obohacováním se na veřejných rozpočtech a firmách se státní majetkovou účastí. Podnikání představitelů takových struktur (prostřednictvím legálních obchodních subjektů) je však zároveň doprovázeno uplatňováním vlivu na orgány státní správy a samosprávy, na legislativní proces, ale i na státem ovládané podniky atd. Jejich činnost má povahu kriminality bílých límečků, přičemž rozlišit legální postupy od nelegálních je stále obtížnější. Spíše než o pevnou strukturu se jedná o systém volných, vzájemně spolupracujících a prostupných sítí disponujících penězi a/nebo vlivem a kontakty. Vedle skrytého působení, uplatňování vlivu a používání korupce lze mezi typické jevy zařadit i využívání specialistů (např. právníků, daňových a mediálních odborníků). Takové struktury se neuchylují ke zjevnému fyzickému násilí. S jejich působením souvisí i zajišťování nepostižitelnosti prostřednictvím ovlivňování orgánů činných v trestním řízení a soudů“²⁵.

Závěr

Korupce a boj proti ní patří bezesporu mezi největší výzvy současnosti, a to nejen v ČR, ale i v zahraničí. Korupční praktiky jsou v řadě případů úzce propojeny s dalšími formami trestné činnosti a mohou tak přispět k podkopání samotných základů společnosti. Výsledkem může být ztráta důvěry občana v poctivost a

²⁴ Informace vyplývají ze zprávy, kterou v průběhu roku 2009 zadal Europol Královskému institutu pro mezinárodní vztahy Chatham House (*Chatham House, Royal Institute of International Affairs*). Zpráva není přístupná veřejnosti.

Rozdíl mezi organizovanou zločineckou skupinou a **organizovaným zločineckým prostředím** je ten, že zatímco organizovaná zločinecká skupina je tvořena zločinci, kteří se na zločinecké činnosti podílejí a se svým podílem jsou jednoznačně srozuměni, je organizované zločinecké prostředí tvořeno zločinci, kteří řídí strukturu nelegálních i legálních aktivit ve spolupráci s celou řadou dalších osob, které neví o svém aktivním podílu na zločinecké činnosti a současně jsou přesvědčeny o legálnosti svého jednání. Zločinecké skupiny se budou postupně přeměňovat na zločinecké prostředí po celé Evropě směrem od států východní a jihovýchodní EU (výhledově do roku 2015).

²⁵ <http://www.bis.cz/n/2011-09-07-vyrocní-zprava-2010.html>

nestrannost fungování státních institucí, pokřivení tržních vazeb, ekonomický úpadek a destabilizace státu. Zároveň může korupce ohrožovat bezpečnost státu, a to jak z hlediska vnitřní tak i vnější bezpečnosti.²⁶

Problém s tak celospolečenským problémem, jakým je korupce, nevyřeší pouze návrhy na represivní opatření a do řešení musí být zapojena celá společnost. Řešení je věcí systematického odbourávání korupčních příležitostí, nulové tolerance ze strany veřejnosti ke korupčnímu jednání, zajišťování a odčerpávání všech potencionálních prostředků pocházejících z nezákonných zdrojů a v neposlední řadě i realizace represivních opatření.

Korupce je transakce zpravidla mezi dvěma stranami. Jedna strana poptává odměnu za poskytnutí neoprávněné výhody druhé straně, která tuto odměnu nabízí. V řešení tohoto problému jde tudíž o to aby za výhodu, která je neoprávněně nabízena se nevyplatilo poskytovat jakoukoliv odměnu. To lze teoreticky dosáhnout dvěma způsoby. První způsob spočívá v tom, že předmět dotyčné výhody bude dostupný širokému okruhu zájemců za transparentních a přesně stanovených podmínek. Druhý způsob spočívá v tom, že orgány činné v trestním řízení budou mít dostatek nástrojů (trestně i civilně právních) na zjištění, zajištění a odčerpání veškerých prostředků, které jsou ke korupci určeny a které jsou z korupce vyprodukovány.

²⁶ **Koncepce boje proti organizovanému zločinu na období let 2011-2014 str. 12**